

Valdar Parve: „Eestlane on ääretult riigitruu, ta ajab riigi kaela asju, mille kohta inglane ja prantslane nõuavad vastust valitsuselt. Eestlane suudab koguni öelda, et „riik soovib anda alkoholiga võitlemiseks lisaraha, aga valitsus takistab riiki seda tegemast“!“

Terra alcoholica Mariana

V a l d a r P a r v e
Filosoof ja arst

Tubli pool Eesti alkohoolikute koguarvust, kahekümne tuhande ringis, on elust välja langenud Eesti valitsuste alkoholi(aktsiisi)poliitika mõru viljana. Eestis on alkoholism tehtud esiteks haigekassa ja teiseks perekonna asjaks.

Eestis on alkoholitõbiseid 20 000 – 40 000 – arv sõltub sellest, kas arvata nende hulka ainult põhjakäinud ja arstiabi vajavad joodikud või lisada ka statistikas veel kajastamata sõltlased, kes on töise ühiskonna ning oma abikaasade ja laste jaoks kaotsimineku protsessis, st paistavad veel välja nagu inimesed, kuid pole enam õpivõimelised. Alkohoolikule ei ole hommik enam õhtust targem, lähedastele põhjustavad nad valu ja vaeva.

Alkokäitumise mustrid

Alkokäitumise mustreid on mitu, ent mitte väga palju. Milliseid neist avalikult esitletakse, sõltub ülesandest, mida esitlev tegelane lahendab.

On depressiooni või tsüklotüümia kalduvusega (meeleolukõikuva) mehe käitumismuster (1). Poisias on ta eeskuj

varal ära õppinud, et alkohol on odav retseptivaba eneseravim. Joomaepisood kestab tal nädala, kuu või ka kauem, kuni raha otsas ja väljakannatamatult halb. Sageli turgutatakse teda intensiivravi võtetega, 700–1200 krooni haiglapäev, nii et ta kolme-nelja päevaga „ära klaarib“. Kahe joomanädalaga pruugib ta 1500 krooni eest alkoholi ning annab riigikassasse maksutulu, seejärel võtab ellu naasmiseks 2000– 5000 krooni eest haiglaravi. Sedalaadi meeste turgutamiseks maksab Eesti haigekassa „hotelli tüüpi arestimaja“ teenust pakkuvatele haiglatele aasta ringi iga päev 10 000 krooni ning kui joodik on haigekassa liige, siis talle ka üldhaigestumise puhuks ette nähtud haigusraha.

On seltskondlik joodik, kes reedel töönädalat lõpetades paneb koos sõpradega „kärsa likku“, „tõmbab nina täis“

või „londi umbe“ (2). Tema isa tegi nii, onu teeb nii ja sõbrad teevad nii. Temale ei ole alkohol rohi – ei juhtuks midagi hullu, kui ta jääks kaineks. Kuid ta on mees ja mehed lihtsalt teevad nii. Pärast seda teevad mehed naistele ära – ükskõik mida see ka ei tähenda.

On tipsutaja, kellele elu ja töö enam uusi „väljakutseid“ ei paku ning kellel elurõõme on väheks jäänud (3). Kulunud teadlane, poliitik, näitleja, kunstnik, ohvitser. Pits konjakit igal võimalikul juhul toniseerib teda, kuni maks signaalseerib: „Olen juba nii läbi, et üle pitsi konjaki või kruusi õlle „jõminasse jõudmiseks“ vaja ei ole!“

On muhe pensionär, kes end tihti märjaks kuseb ning harva ka kuradeid näeb (4). Kes ütleb arstile: „Pudel Laua viina päevas, pool pensionit kuus. Paljudest vanale mehele ikka vaja on! Teise

poole pensioni annan naisele, mida ta viriseb!”

On ka veel sopajoodikud (5), naisjoodikud (6), noored naissõltlased (7) ja teismelised joodikud (8). Kelle seast tulevad enesetapjad, jäägu esialgu ametisadaluseks.

Asjatundjad teavad hästi seda ühist, mis peitub enamikus alkokäitumistes. Poliitikud võivad seda nendelt küsida. Kirjeldatud alkoholismimustritel on ka ühisnimetajaid: 1) alkoholi võetakse kui retseptivaba eneseravimit – kui rahustit, psühhostimulaatorit või antidepressanti; 2) alkoholi juuakse kui mõnuhormoonide „ersatsi”, sellega asendatakse muidu endorfiinidega esilekutsutavad naudingud, mis niisama hästi võivad tulla ka spordist, tantsust, jääsuplusest, saunast või seksiga armumängust; 3) alkoholi juuakse palju, sest alkohol on odav ja mõnus! Kolmas on levinuim.

Mõned poliitikud isegi küsivad asjatundjate käest, missugused faktorid loovad alkosõltlase, kuid seejärel teevad nad näo, justkui ei oleks vastust kuulnudki.

Riiklik alkoholipoliitika?

Mõnigi poliitik jutustab alkoholiprobleemist õigesti. Mida ta sellega näitab? Seda, et tema ametikoht on valitsuse peenraha ja miski oluline temast ei sõltu!

Tsiteerin omaaegse sotsiaalministri Jaak Aabi õiget juttu: „Riikliku alkopoliitika kujundamisel on tegemist inimeste tervise ja ärihuvide konfliktiga. Selle kahtsusväärseim näide on alkoholi- ja tubakaaktsiisi planeeritud tõusu edasilükkamine. Niisugune inflatsiooni pidurdamise meetod 2008. aastaks eurole ülemineku tarvis aga tõenäoliselt oodatavat efekti ei anna. /---/ Teiseks, maailmapraktika näitab, et efektiivselt viis alkoholist tingitud tervise- ja majanduskahjusid vähendada on alkoholi kättesaadavuse piiramine. Riik peab /---/ tagama vastava korra rakendamise radikaalsete meetmetega. /---/ Kättesaadavuse piiramine peab eelkõige hõlmama alaealisi ja noori täiskasvanuid, kelle ostusoove tasakaalustab vägijooogi hind.” Viimane lause on üdini õige!

Tahan siia lisada, et minister koos oma ministeeriumi igapäevatööga ongi riik. Eestil ega Eestis ei ole ühtegi teist

„vastava korra rakendajat riiki”, üksnes valitsus ja minister ise, st ministrid kambakesi. Ent *senatores boni viri senatus mala bestia!*

Järgnev ei ole ametist lahkunud ministri kriitika, vaid paljudele ministritele omase kõneviisi vaatlus.

Eestlast ja tema ükskõik millist ministrit iseloomustab ajast aega selge mõtte segase väljendamine komme. Selmet ütelda, et „valitsus (sh minister ise) peab tagama vastava korra”, pruugib minister nirksõna „riik”. „Riik” imeb sisust tühjaks ka temaga külgnevad sõnad – nagu nirk teeb kanamunast tühja koore! Keskmise ministri hoolitseb sõnu seades, et alam saaks võimalikult suuri vaevu aru, kes või mis see „korda tagav riik” on.

„Tervise ja huvide konflikt” on samuti ilusõnutsemine nagu võimu ja vaimu „konflikt”, feminismi ja postmodernismi „konflikt”, linna ja maa „konflikt”. Igal sellisel „konfliktijuhul” pole ju konfliktis mitte nimetatud kontseptid, vaid kui keegi üldse saab olla konfliktis, siis need on arvamusi, vaateid ja huvisid kandvad inimesed.

Kes nad on ja kui ulatuslik on nende mõju? See on tegelik küsimus.

Teovõimas minister kindlasti täpsustaks, kes on „tervise ja ärihuvide” konfliktist nurrumise korral kellega konfliktis. Võimul poliitiku asi on teha ära, mis on õige, mitte koormata valijaid vastamata küsimuste lasuga.

Merike Martinson, võimul abilinnapea, tuntud arst, on ühe oma kurva loo lõpetuseks kurvalt, aga „süüdistamata küsinud: mida viinakatku vastu edasi teha? Milliseid häid eeskujusid ja sihte on meil lastele anda, et nad tühjust alkoholiga ei täidaks? Ja mida riik ja poliitikud saaksid selle heaks teha?” („Alkoholiprobleemi „näpitemisest” ei piisa”).

Ent ta ju ise ongi poliitik ja pealegi otsustavalt võimul Eesti riigi pealinnas! Kirjutamise aegu oli võimul kogu Eesti riigis...

Alkoholi- ja tervise poliitika

„Alkohol ja tema -ism” on teema, mille puhul nüüdsete ja varasemate riigikoguliikmete ning ministeeriumijuhtide ja -harujuhtide pateetilised ettekanded tekitavad alatasa küsimusi seadusandja

või valitseja intellektuaalse pädevuse kohta. Kui on tõendeid, et valitseja on üldiselt pädev, ent alkoholismi käsitledes äärmiselt ebatõhus, paneb see mind mõtlema tema *benevolentia*’st – sellest, et tal puudub hea tahe probleemi lahendada.

Peaaegu kindlasti silmas alkoholipoliitika ning seda raamistava „tervise poliitika” Eesti tuusade ettekandeid ja eelnõusid, mille vilunud netilugeja hoobilt üles leiab ning paari tunniga mõttega läbi lehitseb. Nii ministeeriumide kui ka ühiskondliku leppe netilehel ning ajakirjanduses on riigi- ja ühiskonnategelaste sulest hulk ahastavaid kirjeldusi, kuidas viin on rüünerinud Eesti rahvast. Ent senini ei ole ühestki riigitegelase alkotaunimiskõnest ega tervishoiuteadlase ettekandest leida järgmist sügavalt euroopalikku osutust: praeguse olukorra kirjeldusest (sellest, et asjaolud on niisugused; sellest, et aastas müüakse Eestis n liitrit viina iga eestlase kohta) ei saa tuletada, et „see asi (müümine-joomine) peab olema nii suur” või et „nii suur ei tohi see asi (müümine-joomine) olla”!

Ei sellest, et Eestis juuakse n liitrit alkoholi aastas, ega ka sellest, et venelastega võrreldes juuakse n – 1 ja sakslastega võrreldes n + 1 liitrit alkoholi, saa tuletada, kas juuakse liiga vähe või liiga palju, ei ka seda, kas täpselt nii palju juua on hea või hoopis halb.

Ammugi ei saa liitrite arvust ühe elaniku kohta ega Euroopa alkoabelites paiknemisest tuletada Eesti seaduste tulevast sõnastust, optimaalse alkoaktiivsuse suurus, telereklaami moraalselt õigustatust ega poodide lahtioleku kella-aegu. Kõik nimetatud asjad on otsustatud Eestis võimul olevate poliitikute tahete aktiga.

Jätaks õige lugemata, veel parem – avaldamata artiklid, milles alkoholismi poliitratkul riigikogu suunas kappav autor kirjutab Eestis müüdavatest üüratutest alkoholikogustest, otsekui oleksid liitrid ja kraadid süüdi eestlaste alkosurmas ja alko(auto)õnnetustes.

Kirjutaks hoopis sellest, et alkoholi müüakse Eestis kuratlikult palju ja juuakse – eriti türklastega võrreldes! – põrgulikult palju kõigi Eesti vabariigi riigikogukoosseisude enamuse ning mitme valitsuse ministrite enamuse püüval ja kindlal soovil!

Alkokäitumise mustreid on mitu, ent mitte väga palju. Aga nagu öeldakse: põhjuse leiab alati.

Selle soovi põhjuseks on olnud poliitikute vajadus kulutada raha, et saada hääli. Alkoaktsiisi mittetõstmise lubadus on andnud suurparteide omanikele alkoootja või -kaubastaja kasumist miljooneid valimistoetust, mida deklareerimata on pruugitud.

Eriti vakantsed ning altdi odava viina, vee, kütte ja elektri lubajate kasuks on nende hääled, kes arvavad, et nad ei suuda ise oma sissetulekuid tõsta ja kelle jaoks alkoholi odav hind on „eluküsimus”. Enim hääli saab selle rühma käest see erakond, kelle juht annab tarbijatele (ent ka tööstureile ja importööridele) mõista, et vaese inimese elustandardit ruineerivad alkoholinna (st aktsiisi) tõstmist pärast nende valimisvõitu ei tule või et see on „kosmeetiline”.

Et alkoholi suuremahuline pruukimine muudab varemeiks joojaid endid, nende abikaasid-lapsi, laostab veidi keskkonda ja veidi rohkem majandust ning tapab liiklejad ja toodab tööõnnetusi – see kõik on täpselt sama laadi labane teadmine kui et võilill on labane lill. Ehk küll kevadine võilill on niisama ilus, kui

väike kilk peas on mõnus, niidetakse, kitkutakse ja juuritakse võilille puhtumbrohu kogemuse põhjal või kooliõpetusest lähtudes ilma erilist võilille- ning umbrohupoliitikat kirjutamata.

Miks on vaja kirjutada alkoopoliitikat ja viimase raampoliitikaks veel ka „tervisepoliitikat” (mis veider sõna), selmet poliitilise tahte aktiga joonelt vähendada alkoholi kaubastamist ja pruukimist alkoholi aktsiisi suuremõdulise tõstmise teel? Vastus: võimupoliitiliselt ei tahetagi seda tulemust – Eestis on kombeks saada võimule alkokasumitest laekuva reklaamiraha toel ja kes see ikka hamustab kätt, mis teda toidab...

Ei ole siiski lausa nii, et poliitika kirjutama värvatud õpetlased, ministereu-miametnikud ning avalikud tegelased soovivad poliitika kirjutades alkoholismi alles hoida ega kirjuta küllalt ranget alkoopoliitikat. Ka ei ole alkooolitootjate ja sissevedajate huvi hoida 40 000 kaasmaalast alkoholi abiga kas üldse tootliku töö või kvaliteetse töö võimetuna – nagu Eestis praegu aset leiab. Alkoparunite huvi on saada kasumit,

nagu nad saavad. Poliitikute huvi aga on olla püsivalt need, kes nad on. Erakonnad oma esimeeste isikus vajavad raha ning alkoparunitel on seda jagada tänu madalale aktsiisimisele ja seda kaudu laiale ostjaskonnale.

Alkoaktsiis ja ühishuvi

Alkoholism ja haiguskaod ning sotsiaalse kapitali kaod selle tagajärjel on kasumijahi kahetsusväärne, ent paratamatu kõrvalnäht – nagu mis tahes muud tootmise jäätmed ja prügi, mida sobiva regulatsiooni kehtestamiseni poetatati sohu, rappa, raudtee äärde või metsa veerde. Oleme kakskümmend aastat saanud täheldada, kuidas riigikogu ja valitsuse laual kerkivad alkoaktsiisi tõstmise kavvad, et peatselt vaibuda.

On päris kindel, et kui alkoholi müügihinda kergitada tublisti, ei kasva alkoholi ostuks kulutatava raha kogusumma hinna tõusuga võrdeliselt, vaid jääb sellest maha. Suured alkosõltlaste rühmad – neid on kümneid või koguni sadu tuhandeid – ei saa endale endises mahus alkoholi sisse kallata, sest vaba

raha saab vähemate liitritega otsa. See-tõttu juuakse pärast alkohinna tõstmist mõnda aega oluliselt vähem. Edaspidi aga lihtsalt vähem. Eriti palju vähem joovad sel juhul noored, kel on vähe raha, palju muid huviseid, kelle õnnelikkuse tase on vanemate inimeste omast mil-letagi palju kõrgem ning kelle sõltuvus alkoholist ei ole veel välja kujunenud. Need noored on alkoparunite jaoks turg, mida hõivata. Riigikogupoliitikute jaoks on nad peenraha, mis alkoturistide ligi-meelitamisel rolli ei mängi.

Alkoaktsiisi tubli tõstmise järel maksu-amenti sissetulek veidi kasvab. Alkoholi-parunite sissetulek esialgu aga langeb. Siia ongi koer maetud, miks Eestist on saanud *terra alcoholica*. Nii nagu era-konnad ihkavad Kruuda miljoneid, üks-kõik kui palju keelatud metsa ta lange-tab, ei loobu nad ka alkoparunite oma-dest, sest tipp-poliitikute ühishuvi on en-dale ja oma erakonnale riigikogu vallu-tamise raha tagamine.

Alkoparunil on mõtet rahastada paari, kõige rohkem kolme erakonda nende tippjuhi isikus, nii et riigikogu enamus oleks tagatud. Pole tähtis, kas need erakonnad on isekeskis koalitsioonis või mitte. Eestis ongi väikeerakonnad need, kes alkoparunitelt „maksuvaba” toetust ei saa. Just nende toetusega on seni alati hästi tagatud, et mõjukad riigikogu-liikmed lasevad vähem mõjukatel pida-da kirgastavaid kõnesid salaalkoholi vo-hamisest ning oodatavast aktsiisiraha vaeglaekumisest, ent ka surrogaat-alkoholi joomise kahjulikust mõjust, jät-tes täiesti tähelepanuta liigjoomise töö-jõudu ruineeriva toime. Aktsiisitõstueel-nõu või reklaamikeelueelnõu lugemisel tuuakse jutuks inimeste napp rahakott, Soome ostuhordide äralangemine, sala-alkoholi enneolematu võidukäik ja kah-ju, mida viimane Eesti rahvale põhjus-tab. Mäletatavasti valitses Res Publica tõusu aastal alkoaktsiisi tõstmise eel-nõuga kevadest sügiseni interreegnum, sest ei alkoparunite ega ka erakondade endi jaoks olnud selge, keda on kõige-pealt vaja moosida – kas võimsaim partei on Res Publica või ikka veel Keskerakond. Sügisel aktsiisi tõsteti, aga vähe. Tõstmine ise oli kui hoiatus-lask – loomulikult on veelgi valimisi ees. Kui olete kitsid sponsorid, tõstame veel-gi! Täiesti tühise alkoreklaamiseadus-

eelnõuga läks samuti. Pandi seisma, andmaks märku, et kokkulepped nii ühes kui ka teises suunas on võima-likud.

Alkoaktsiisipoliitika viljad

Kui alkoaktsiisi küsimus taas kord riigi-kogus jutuks tõuseb, räägitakse jälle, et riigikogu peab ikka üheksa korda mõõt-ma, enne kui ta üks kord alkoaktsiisi tõstmise poolt hääletab. Praegu venitab riigikogu alkoaktsiisi tõstmise küsimuse ülesvõtmisega, kuni seda enam ei saa üles võtta, sest see tõstaks inflatsiooni ning tõkestaks euro kasutuselevõttu. Olen ootel, et lugeda suure huviga tu-levasi põhjendusi, mille peale järgmine alkoaktsiiseelnõu menetlusest välja ar-vatakse. Ehkki on päevselge, et tubli pool Eesti alkohoolikute koguarvust – kahekümne tuhande alkohooliku ringis – on elust välja langenud Eesti valitsuste alkoholi(aktsiisi)poliitika viljana ning väl-jalangemine jätkub. 2008. aasta sügis-poolaastal põhjendasin igal nädalal vä-hemalt ühes tervisekirjelduses, miks al-koholdementne isik on õigustatud saa-ma töövõimekaotuspensioni. Eestis on sada psühhiaatrit, kes on sedasama tei-nud kakkümmend aastat järjest!

Tervishoiu loomulik sisu ja mõte on tervise hoidmise ning tugevdamise juht-nõõrid – seadused, määrused, eeskir-jad, kodukorrad. Need juhtnõõrid ise ei nõua endasse sekkumist, nagu haige nõuab seda arstilt. Neisse sekkumist peavad nõudma aktiivsed inimesed – poliitikud ja tervishoiuprofessionaalid. Tervishoiu juhtnõõrid käivad selle kohta, kuidas inimesed peavad elama ja käitu-ma (sh sööma ja töötama), et kõige vä-hem tõvestuda nendesse haigustesse, millesse tõvestumist on võimalik ära hoida või vähendada. Samal ajal *ravi-meditsiinis* leiab püsivalt aset patsiendi ja arsti suhe (mis viimast kui ühte ela-nikku hõlmavas tervishoius ei ole või-malik ega vajalikki).

Eestis on alkoholism tehtud esiteks haigekassa ja teiseks perekonna as-jaks. Ühiskonna ja perekonna vastu on julm nii see kui ka teine. Kolmandaks on alkoholism tehtud arstiteaduse asjaks. Peatselt läheb lahti alkohoolikuelu ela-nud ja vägivaldset surma surnud ini-meste alkoholismigeeni väljaselgitamis-uuring. Ka selle kaudu saab alkoholism

haigekassa asjaks. Meie maksame haigekassasse ja haigekassa maksab solidaarselt kinni nii joodikute ravimise kui ka teadlaste kapriisi leiutada sot-siaalsele nähtusele bioloogiline subst-raat. Kuniks geenid pole teada, on tähtis hoida praegust olukorda. Kui geenid kord juba teada, selgub, et rahvusvahe-lised eetikakonventsioonid (ja mitte ai-nult) takistavad geenide muutmist, ning nii või teisiti tuleb alkoholismi vähenda-miseks tarvitusele võtta sotsiaalsed va-hendid, mille seas esimene ja ainus tõesti tõhus on alkoholi kõrge hind. Vä-hemalt ei joo kõrge hinna puhul noored, veel oma sissetulekuta inimesed, ega vaesed väsinud naised alkoholi depres-siooniravimi aseainena.

Tervisepoliitika vs tervishoiupoliitika

Kui Eesti *tervise*poliitika on see, mida *tervise*poliitikana sõnastatakse sotsiaal-ministeeriumi või ühiskondliku leppe sihtasutuse veebileheküljel, siis selliseid jutte on mõtet kirjutada küll. Kuid seda kirjutagu ülikoolides magistri- ja doktori-õpilased. Las nemad koos oma profes-soritega produtseerivad tervisepoliitika teemal slaidiridu, mille koostamisele on raisanud oma aega üleriigiliste kogude liikmed ja kõrged ministeeriumipalgali-sed. Eesti rahva hüvanguks, sealhulgas alkoholismi tagasihoidmiseks, on kind-lasti vaja teha tervishoiupoliitikat – s.o poliitikat, mis sisaldab õige ja tõhusa käitumise eeskirju ning õhutab neid loo-ma või muutma, et tervis oleks hoitud. Et tervis püsiks heal tasemel ning indi-viid ei käiks füüsiliselt või vaimselt alla. Alkoholi sisaldavate jookide ja mõnu-ainete hinna kõrgeks ajamine on tervis-hoiu osa.

P.S. Alkoholiaktsiis Soomes tõuseb oktoobri alguses kümme protsenti... (PM 14.05)

